

MICHAŁ PIECH

UNIwersytet Jagielloński
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Postępowania Karnego
E-MAIL: MICHALPIECH@INTERIA.PL

Sprawozdania prasowe z procesu w kontekście prawa do swobody wypowiedzi (art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka) w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

STRESZCZENIE

Artykuł porusza problematykę interpretacji prawa do swobody wypowiedzi (art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka) w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. EKPC jest częścią polskiego porządku prawnego i tylko znajomość orzecznictwa ETPC pozwala na zrozumienie treści tego prawa. W artykule poruszono kwestie związane z interpretowanym pojęciem, a także możliwymi ograniczeniami prawa do swobody wypowiedzi wynikającymi z art. 10 ust. 2 EKPC. W dalszej części przytoczono główne tezy najistotniejszych orzeczeń ETPC odnoszących się do prawa do swobody wypowiedzi w kontekście procesu karnego i cywilnego w ogólności, a ponadto dotyczących zarówno oskarżonego, jak i pokrzywdzonego. W podsumowaniu wskazano na rolę prasy we współczesnym społeczeństwie i znaczenie EKPC dla ochrony jej wolności.

SŁOWA KLUCZOWE

Europejska Konwencja Praw Człowieka, Europejski Trybunał Praw Człowieka, wolność słowa, swoboda prasy, dziennikarz

Wstęp

Można pokusić się o stwierdzenie, że stosunek prawa krajowego do wolności słowa jest papierkiem lakmusowym, który pozwala uznać system polityczny danego kraju za demokratyczny. Nieprzypadkowo już w pierwotnym brzmieniu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC)¹ znalazł się przepis gwarantujący prawo do swobody wypowiedzi. Autorzy EKPC uznali, że tylko wypracowanie wspólnych standardów w zakresie swobody wypowiedzi będzie sprzyjało rozwojowi systemów demokratycznych.

Art. 10 EKPC, przepis statuujący prawo do swobody wypowiedzi, ujęty jest dość lapidarnie, podobnie zresztą, jak pozostałe przepisy EKPC i Protokołów Dodatkowych, bez znajomości orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) nie jest więc możliwe ustalenie jego treści. Dopiero łącznie brzmienie przepisu i wydawane na jego gruncie *case law* wyznaczają treść samego prawa. Zważywszy na fakt, że *de lege lata* EKPC jest częścią krajowego porządku prawnego, znajomość orzecznictwa ETPC jest konieczna w każdym przypadku, kiedy podejmowany jest dyskurs na temat związany z prawem uregulowanym przez przepisy EKPC lub jej Protokołów Dodatkowych.

Art. 10 ust. 1 EKPC brzmi następująco: „Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych”².

W dziennikarskiej wolności słowa³ w odniesieniu do sprawozdań z procesu karnego – bo niniejsze opracowanie dotyczyć będzie właśnie tego wycinka swo-

¹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 XI 1950 r. (DzU z 1993 r., nr 61, poz. 284 z późn. zm.).

² Brzmienie przytoczonego przepisu zaczerpnięto z treści EKPC, która została opublikowana w Dzienniku Ustaw. Polskie tłumaczenie EKPC w niektórych miejscach odbiega od tekstu oryginalnego i jest kolejnym dowodem na to, że prawo w Polsce tworzą tłumacze. Najlepszym przykładem jest art. 10 EKPC. W wersjach angielskiej i francuskiej, będących tekstami oryginalnymi, znajdują się sformułowania „Everyone has the right to freedom of expression” i „Toute personne a droit à la liberté d’expression”, które przetłumaczono następująco: „każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii”. Nie ulega wątpliwości, że EKPC w wersji polskiej zawęża zakres znaczeniowy tego prawa, gdyż brzmienie autentyczne nie odnosi się wyłącznie do opinii, ale też do wszelkich form ekspresji, niekoniecznie będących opiniami. Na temat rozbieżności pomiędzy tłumaczeniami EKPC zob. wyrok ETPC z 10 XII 2007 r., *Stoll v. Szwajcaria*, skarga nr 69698/01.

³ Jakkolwiek żaden akt prawny nie posługuje się pojęciem „dziennikarska wolność słowa”, to zważywszy na szczególne regulacje prawne odnoszące się *stricto* do dziennikarzy, wprowadzające specyficzne wymogi co do publikacji prasowych, a także ze względu na wydawane na tle regulacji prawnych orzecznictwo zdaniem autora zasadne jest uwzględnienie w siatce pojęciowej owej specyfiki. Zob. M. Piech, *Odpowiedzialność dziennikarza*

body wypowiedzi – szczególnie silnie ścierają się kolidujące ze sobą wolności i prawa. Z jednej strony mamy prawo do wolności słowa, prawo prasy do kontroli życia społecznego, z drugiej – uprawnienia uczestników postępowania sądowego z domniemaniem niewinności na czele oraz godność, która jest przyrodzona i niezbywalna.

Ogólne założenia prawa do swobody wypowiedzi w orzecznictwie ETPC

W kwestii interpretacji swobody wypowiedzi kamieniem milowym było orzeczenie Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii, tworzące podwaliny filozoficzne dla tego rodzaju spraw w przyszłości⁴. W jego uzasadnieniu stwierdzono:

[...] swoboda wypowiedzi jest jednym z filarów demokratycznego społeczeństwa, podstawą jego rozwoju i warunkiem samorealizacji jednostki. [...] Nie może obejmować [wyłącznie] informacji i poglądów odbieranych przychylnie albo postrzeganych jako nieszkodliwe lub obojętne, ale i takie, które obrażają, oburzają lub wprowadzają niepokój w państwie lub w jakiejś grupie społeczeństwa. Takie są wymagania pluralizmu, tolerancji i otwartości, bez których demokratyczne społeczeństwo nie istnieje⁵.

Orzeczenie to zapoczątkowało linię orzeczniczą ETPC, które na przestrzeni kolejnych lat ugruntowało stanowisko wyrażone w owym judykacie⁶.

Rola prasy w zagwarantowaniu prawa do swobody wypowiedzi w orzecznictwie ETPC

W kontekście praw gwarantowanych przez art. 10 EKPC w Strasburgu szybko dostrzeżono, jak istotną rolę w ich ochronie i realizacji odgrywa prasa. ETPC wielokrotnie akcentował, że prasa pełni w demokratycznym społeczeństwie funkcję „publicznego kontrolera”⁷ bądź „publicznego strażnika”⁸. Jednocześnie za każdym razem podkreślano, że także prasa nie może przekroczyć pewnych granic, zwłaszcza dotyczących ochrony dobrego imienia i praw innych osób oraz potrzeby

za naruszenie dóbr osobistych w orzecznictwie sądowym, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” 2012, nr 5, s. 139.

⁴ M. A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009, s. 413.

⁵ Wyrok ETPC z 17 XII 1976 r., Handyside v. Wielka Brytania, skarga nr 5493/72 (tłum. W. Kluwer).

⁶ Wyrok ETPC z 8 VII 1986 r., Lingens v. Austria, skarga nr 8815/82; wyrok ETPC z 23 IV 1992 r., Castells v. Hiszpania, skarga nr 11798/85; wyrok ETPC z 1 VII 1997 r., Oberschlick v. Austria, skarga nr 20834/92.

⁷ Wyrok ETPC z 2 V 2000 r., Bergens Tidende i inni v. Norwegia, skarga nr 26132/95.

⁸ Wyrok ETPC z 27 V 2004 r., Vides Aizsardzibas Klubs v. Łotwa, skarga nr 57829/00.

zapobieżenia ujawnieniu informacji tajnych. Jej obowiązkiem jest jednak rozpowszechnianie informacji i idei na temat wszystkich kwestii publicznie ważnych. Swoboda dziennikarska zezwala również według ETPC na pewną przesadę lub nawet prowokację. Każda restrykcja swobody wypowiedzi musi być zatem przekonująco uzasadniona⁹.

W uzasadnieniu orzeczenia *Fressoz i Roire przeciwko Francji*¹⁰ ETPC przypomniał, iż zadaniem prasy jest przekazywanie informacji i idei na temat spraw publicznie ważnych, które społeczeństwo ma prawo otrzymywać. Na osobach korzystających ze swobody wypowiedzi, w tym na dziennikarzach, ciąży jednak obowiązek i odpowiedzialność, a ich zakres jest uzależniony od sytuacji oraz środków technicznych, którymi się posługują. W uzasadnieniu orzeczenia zauważono, że w pewnych sytuacjach interes publiczny może uzasadniać ujawnienie przez prasę informacji o poufnym charakterze. Przy ocenie każdego z takich przypadków należy brać pod uwagę następujące kwestie: czy informacja dotyczy sprawy, która ma publiczne znaczenie i budzi zainteresowanie społeczeństwa, a także to, kogo wiadomość dotyczy (osoby pełniące funkcje publiczne czy prywatnej), jakie były intencje dziennikarzy oraz ich sposób działania (czy działali w dobrej wierze, na podstawie sprawdzonych danych i w zgodzie z zasadami zawodowej etyki). Podkreślono także, że inaczej należy podchodzić do informacji ściśle strzeżonych, a inaczej do wiadomości, które przestały być poufne lub były dostępne w inny sposób. Za niezgodne z EKPC jednogłośnie uznano w niniejszym orzeczeniu ograniczenia dotyczące formy ujawnienia informacji, której treść mogła być legalnie dostępna.

ETPC podkreślał, że „choć prasa nie może przekroczyć pewnych granic, jej zadaniem jest rozpowszechnianie w sposób zgodny z jej obowiązkami i odpowiedzialnością informacji na temat wszystkich kwestii rozbudzających publiczne zainteresowanie”¹¹.

Ograniczenia prawa do swobody wypowiedzi w orzecznictwie ETPC

Prawo do wolności słowa nie jest nieograniczone. Jak bowiem stanowi art. 10 ust. 2 EKPC:

[...] korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa

⁹ Wyrok ETPC z 21 I 1999 r., *Fressoz i Roire v. Francja*, skarga nr 29183/95; wyrok ETPC z 21 II 2012 r., *Gąsior v. Polska*, skarga nr 34472/07; wyrok ETPC z 2 V 2000 r., *Bergens Tidende i inni v. Norwegia*, skarga nr 26132/95.

¹⁰ Wyrok ETPC z 21 I 1999 r., *Fressoz i Roire v. Francja*, skarga nr 29183/95.

¹¹ Wyrok ETPC z 26 IV 1979 r., *The Sunday Times v. Wielka Brytania*, skarga nr 6538/74.

publicznego, ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na konieczność zapobieżenia ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej¹².

W orzeczeniu Pedersen i Baadsgaard przeciwko Danii¹³ ETPC stanowczo podkreślił, że art. 10 EKPC nie gwarantuje nieograniczonej swobody wypowiedzi nawet wtedy, gdy chodzi o sprawozdania prasowe o dużym znaczeniu. Korzystanie z tej swobody wiąże się z obowiązkami i odpowiedzialnością, która obejmuje także prasę. Kompleksowo zagadnienie ETPC ujął w uzasadnieniu wyroku Bergens Tidende i inni przeciwko Norwegii, którego fragment warto przytoczyć *in extenso*:

[...] wolność do wyrażania opinii jest przedmiotem ograniczeń wskazanych w art. 10 ust. 2 EKPC, które muszą jednakże być interpretowane ściśle. Potrzeba stosowania jakichkolwiek ograniczeń musi zostać wykazana w sposób przekonywający. Kryterium „konieczności w demokratycznym społeczeństwie” wymaga, by ETPC rozstrzygnął, czy zaskarżona „ingerencja” pokrywa się z „pilną potrzebą społeczną”, czy była ona proporcjonalna do prawnie uzasadnionego celu, który miał być w ten sposób osiągnięty, oraz czy argumenty ją uzasadniające przedłożone przez władze krajowe są istotne i wystarczające. Przy ocenie, czy taka „potrzeba” istnieje oraz jakie odpowiadające jej środki powinny zostać przyjęte, organy władzy krajowej dysponują pewnym marginesem uznania. Uprawnienie to nie jest jednakże nieograniczone, lecz idzie w parze w europejską kontrolą ze strony ETPC, do którego kompetencji należy wydanie ostatecznego orzeczenia w przedmiocie zgodności (zaskarżonych) ograniczeń z wolnością wyrażania opinii tak, jak jest ona chroniona w art. 10 EKPC. [...] Art. 10 EKPC nie gwarantuje nieograniczonej wolności wyrażania opinii nawet w odniesieniu do prasowego relacjonowania spraw zainteresowania publicznego. Zgodnie z art. 10 ust. 2 EKPC korzystanie z tej wolności pociąga za sobą „obowiązki i odpowiedzialność”, co ma także zastosowanie do prasy. Te „obowiązki i odpowiedzialność” nabierają znaczenia w przypadkach, jak w niniejszej sprawie, w których pojawia się kwestia podważenia reputacji osoby prywatnej lub „praw i wolności innych osób”. Ze względu na „obowiązki i odpowiedzialność” związane z korzystaniem z wolności do wyrażania opinii, ochrona jest przyznana przez art. 10 EKPC dziennikarzom w odniesieniu do relacjonowania spraw z zakresu interesu powszechnego z zastrzeżeniem, że działają oni w dobrej wierze w celu dostarczenia dokładnych i wiarygodnych informacji w zgodzie z etyką dziennikarską¹⁴.

W orzeczeniu Seckerson i Times Newspapers Limited przeciwko Wielkiej Brytanii¹⁵ ETPC zaznaczył, że art. 10 ust. 2 EKPC dopuszcza ograniczenia lub kary, które są przewidziane ustawą i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym

¹² Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 XI 1950 r. (DzU z 1993 r., nr 61, poz. 284 z późn. zm.).

¹³ Wyrok ETPC z 17 XII 2004 r., Pedersen i Baadsgaard v. Dania, skarga nr 49017/99.

¹⁴ Wyrok ETPC z 2 V 2000 r., Bergens Tidende i inni v. Norwegia, skarga nr 26132/95 (tłum. W. Kluwer).

¹⁵ Decyzja ETPC z 24 I 2012 r., Seckerson i Times Newspapers Limited v. Wielka Brytania, skarga nr 32844/10.

między innymi w celu utrzymania autorytetu i bezstronności sądownictwa. W szczególności media nie mogą wykraczać poza granice wyznaczone w interesie odpowiedniego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Dlatego też treść narady składu orzekającego w postępowaniu karnym jest poufna, a prawo do ochrony wolności wypowiedzi nie znajduje w tym przypadku zastosowania.

Fakty a opinie w orzecznictwie ETPC

ETPC konsekwentnie posługuje się rozróżnieniem, wedle którego mamy wypowiedzi odnoszące się do faktów oraz takie, w których prezentowane są oceny i opinie. Przez wiele lat w orzecznictwie ETPC konsekwentnie prezentowano stanowisko, że tylko wypowiedzi odnoszące się do faktów mogą podlegać weryfikacji, natomiast wymaganie takiego dowodu co do ocen i opinii narusza konwencyjną swobodę wypowiedzi¹⁶. Zdaniem ETPC, „sądy wartościujące, czyli opinie, nie podlegają z natury dowodowi prawdy”¹⁷. Dopiero w orzeczeniu Feldek przeciwko Słowacji ETPC stwierdził, że sąd wartościujący nie podlega wprawdzie udowodnieniu, ale można wymagać, aby wyrażona opinia posiadała dostateczną podstawę faktyczną, gdyż bez niej dochodzi do nadużycia wolności słowa¹⁸. W sprawie Jerusalem przeciwko Austrii ETPC uznał, że od autora sądu wartościującego nie można wymagać, aby udowodnił jego prawdziwość. Można jednak sprawdzić, czy jego opinia posiada dostateczną podstawę faktyczną, gdyż bez niej dochodzi do nadużycia wolności słowa¹⁹.

W sprawie Pedersen i Baadsgaard przeciwko Danii²⁰ ETPC rozpoznawał przypadek dziennikarzy, którzy zarzucili komendantowi policji, że w toku śledztwa usunął niewygodny fragment zeznań ważnego świadka. ETPC stwierdził, iż fakty można wykazać, natomiast prawdziwości sądów ocennych już nie. Samo żądanie wykazania prawdziwości sądów ocennych narusza swobodę wyrażania opinii, która jest podstawą prawa zagwarantowanego w art. 10 EKPC. Jednak ocena bez żadnego oparcia w faktach może okazać się nadużyciem.

Przy okazji rozpoznawania tej sprawy ETPC odniósł się do metody konstruowania przekazu poprzez stawianie retorycznych pytań. Zauważył, że takie pytania w istocie rzeczy, przez swój retoryczny charakter, stają się twierdzeniami, a jako takie podlegają dowodzeniu i weryfikacji.

¹⁶ Wyrok ETPC z 24 II 1997 r., De Haes i Gijssels v. Belgia, skarga nr 19983/92.

¹⁷ Wyrok ETPC z 28 VIII 1992 r., Schwabe v. Austria, skarga nr 13704/88.

¹⁸ Wyrok ETPC z 12 VII 2001 r., Feldek v. Słowacja, skarga nr 29032/95.

¹⁹ Wyrok ETPC z 27 II 2001 r., Jerusalem v. Austria, skarga nr 26958/95.

²⁰ Wyrok ETPC z 17 XII 2004 r., Pedersen i Baadsgaard v. Dania, skarga nr 49017/99.

Kategoria spraw budzących publiczne zainteresowanie w orzecznictwie ETPC

ETPC w swoim orzecznictwie różnicuje kategorie spraw, co do których istnieje domniemanie naruszenia art. 10 EKPC, według kryterium „publicznego zainteresowania i z troskania”. Przy czym to, czy dana publikacja prasowa dotyczy kwestii zainteresowania publicznego, powinno zależeć od jej kontekstu²¹.

Sprawy relacjonowane przez prasę, które zaliczają się do grupy tematów budzących publiczne zainteresowanie i z troskanie, korzystają z szerszej ochrony z punktu widzenia art. 10 EKPC, dlatego też zakres ograniczeń w odniesieniu do tego typu kategorii winien być interpretowany wąsko. ETPC przyznaje szersze pole korzystania ze swobody wypowiedzi, gdy dana sprawa zaliczana jest do wskazanej wyżej kategorii. W sprawie *Bladet Tromsø A/s i Stensaas przeciwko Norwegii*²² ETPC stwierdził, że rola prasy polega na pobudzaniu dyskusji i udziale w debatach wokół kwestii, które wywołują publiczne z troskanie. Środki przekazu nie mogą przekroczyć granic określonych interesem ochrony dobrego imienia osób prywatnych, ale też mają obowiązek przekazywania informacji dotyczących spraw wzbudzających publiczne zainteresowanie. Z jednej strony prasa ma obowiązek przekazywania informacji, z drugiej strony społeczeństwo ma prawo je otrzymywać. Ochrona zagwarantowana w art. 10 EKPC w związku z takimi relacjami oparta jest na założeniu, że dziennikarze działają w dobrej wierze, zgodnie z dziennikarską etyką. ETPC uznał, że nakładanie zbyt daleko idących wymagań w przypadku relacjonowania spraw budzących publiczne zainteresowanie i z troskanie powoduje, że dziennikarze nie są w stanie wypełniać swych zadań. Może to też zniechęcić prasę do uczestniczenia w sprawach stanowiących przedmiot uzasadnionego z troskania opinii publicznej.

Zdaniem ETPC zaliczenie danej kwestii do kategorii spraw budzących publiczne zainteresowanie i z troskanie chroni dziennikarzy przed odpowiedzialnością za naruszenie tajemnicy śledztwa lub tajemnicy zawodowej. Pod warunkiem wszakże, iż informacje prezentowane są w dobrej wierze i dostarczają wiadomości „wiarygodnych i precyzyjnych” w rozumieniu etyki dziennikarskiej, a publikacja stanowi wkład w publiczną debatę, dzięki czemu jej autorzy mają okazję odegrać rolę „strażników demokracji”²³.

W sprawie *Bladet Tromsø A/s i Stensaas przeciwko Norwegii* poruszono kwestię opierania wypowiedzi prasowych na dokumentach powstałych na zamówienie.

²¹ Kryteria wydzielenia tej kategorii spraw ETPC sprecyzował w orzeczeniach: wyrok ETPC z 25 VI 1992 r., *Thorgeir Thorgeirson v. Islandia*, skarga nr 13778/88; wyrok ETPC z 25 XI 1999 r., *Nilsen i Johnsen v. Norwegia*, skarga nr 23118/93; wyrok ETPC z 10 VII 2012 r., *Hlynisdóttir v. Islandia*, skarga nr 43380/10.

²² Wyrok ETPC z 20 V 1999 r., *Bladet Tromsø A/S i Stensaas v. Norwegia*, skarga nr 21980/93.

²³ Wyrok ETPC z 27 III 1996 r., *Goodwin v. Wielka Brytania*, skarga nr 17488/90.

ETPC podkreślił, że „dziennikarze mogą polegać na urzędowych materiałach i dokumentach powstałych na oficjalne zamówienie. Takich dokumentów prasa nie musi samodzielnie weryfikować – chyba że istnieją poważne podstawy do podważenia ich wiarygodności”²⁴.

Wydaje się, że *per analogiam* stanowisko to odnieść można do opinii powstałych na zamówienie wszelkiego rodzaju komisji powołanych do zbadania przyczyn katastrof czy komisji sejmowych. Podobnie zasadne byłoby odniesienie tego stanowiska wprost do ekspertyz i opinii tworzonych przez biegłych na zamówienie organów procesowych, ale już nie opinii prawnych powstałych na zamówienie stron postępowania.

W kontekście relacjonowania działań organów wymiaru sprawiedliwości przez prasę ETPC prezentuje stanowisko, że działania organów wymiaru sprawiedliwości, choć nie są wyjęte spod publicznej kontroli, winny być chronione przed niszczącymi i bezpodstawnymi atakami dziennikarzy²⁵.

Odpowiedzialność karna dziennikarzy za przekroczenie prawa do swobody wypowiedzi

W orzeczeniu Dupuis i inni przeciwko Francji²⁶ ETPC poruszył budzącą emocje nie tylko w Polsce kwestię zasadności ponoszenia odpowiedzialności karnej przez dziennikarzy. ETPC uznał, że surowa reakcja na publikowanie informacji dotyczących działalności wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza w postaci wyroku skazującego w sprawie karnej, może działać niekorzystnie na swobodę ekspresji i uniemożliwić działanie w obronie przejrzystości procedur i dostarczania społeczeństwu informacji dotyczących afer związanych z pracami rządu.

Z kolei w sprawie Włoch przeciwko Polsce²⁷ ETPC przyznał, że choć zjadliwa kampania prasowa może mieć wpływ na bezstronność procesu poprzez oddziaływanie na opinię publiczną i w konsekwencji na osoby orzekające w sprawie winy, to jednak doniesienia prasowe o bieżących wydarzeniach są wyrazem wolności wypowiedzi gwarantowanej przez art. 10 EKPC.

W orzeczeniu Seckerson i Times Newspapers Limited przeciwko Wielkiej Brytanii²⁸ ETPC podniósł, że domniemanie niewinności nie zostaje naruszone, jeżeli informacje i sformułowania zawarte w komunikacie prasowym zostały bezpośrednio oparte na akcie oskarżenia sporządzonym i wniesionym do sądu przez prokuraturę.

²⁴ Wyrok ETPC z 20 V 1999 r., Bladet Tromsø A/S i Stensaas v. Norwegia, skarga nr 21980/93.

²⁵ Wyrok ETPC z 26 IV 1995 r., Prager i Oberschlick v. Austria, skarga nr 15974/90.

²⁶ Wyrok ETPC z 7 VI 2007 r., Dupuis i inni v. Francja, skarga nr 1914/02.

²⁷ Wyrok ETPC z 19 X 2000 r., Włoch v. Polska, skarga nr 27785/95.

²⁸ Decyzja ETPC z 24 I 2012 r., Seckerson i Times Newspapers Limited v. Wielka Brytania, skarga nr 32844/10.

W powyższym orzeczeniu ETPC zaznaczył, że brak naruszenia EKPC dotyczy faktów podanych w nawiązaniu do publicznego aktu oskarżenia sporządzonego przez prokuraturę. O ile stanowisko to można odnieść do publicznych aktów oskarżenia sporządzonych przez nieprokuratorskie organy postępowania przygotowawczego, o tyle z dużą ostrożnością należałoby się odwoływać do subsydialnego i prywatnego aktu oskarżenia. Ten pierwszy sporządzany jest przez podmiot kwalifikowany, oba jednak mogą bazować na faktach niezwyfikowanych, co w przypadku oparcia na nich relacji prasowej powinno skutkować uznaniem naruszenia przez autora EKPC.

W Wyroku Stoll przeciwko Szwajcarii ETPC podniósł, że wprowadzie wymiarzenie kary na podstawie kodeksu karnego dziennikarzom przekraczającym prawo do swobody wypowiedzi jest co do zasady dopuszczalne, niemniej nie może się ona sprowadzać do jakiejś formy cenzury, zmierzającej do ograniczenia prasy i zaniechania krytyki²⁹.

Pokrzywdzony w relacjach z procesu w orzecznictwie ETPC

Sprawozdawczość prasowa to nie tylko prawnie chronione interesy oskarżonego, ale także konieczność zapewnienia ochrony pokrzywdzonemu.

ETPC konsekwentnie strzeże praw osób pokrzywdzonych przed nadużywaniem wolności słowa przez prasę relacjonującą przebieg procesu. W sprawie Krone Verlag GmbH & Co KG i Multimedia GmbH & Co KG przeciwko Austrii³⁰ ETPC uznał dopuszczalność ingerencji w wolność słowa. W rzeczonej sprawie pierwsza skarżąca spółka opublikowała w swej gazecie, a druga w gazecie internetowej omówienie sprawy C., nad którą znęcali się i którą wykorzystywali seksualnie jej ojciec A. i jej macocha B. Skarżące spółki opublikowały dwa artykuły w wydawanych przez siebie gazetach, w których podano szczegółowy opis okoliczności sprawy oraz ujawniono tożsamość C., podając jej pierwsze imię, imiona i nazwiska jej ojca i macochy, opisano ich relację rodzinną i opublikowano zdjęcia A. i B. Ponadto druga skarżąca spółka opublikowała także zdjęcie samej C., włącznie ze zbliżeniem jej twarzy. W tym stanie rzeczy C. wniosła o zadośćuczynienie od obu skarżących spółek na tej podstawie, iż wyrządziły jej krzywdę, ujawniając jej tożsamość jako ofiary czynu zabronionego, a także, w powództwie przeciwko drugiej spółce, C. wniosła o zadośćuczynienie na tej podstawie, iż reportaż i opublikowane zdjęcia naruszyły prawo do ochrony jej ściśle prywatnego życia. Sądy krajowe uznały te żądania. ETPC, rozpatrując niniejszą sprawę, uznał dopuszczalność ingerencji w wolność słowa. Stwierdził, iż przedmiotowe

²⁹ Wyrok z 10 XII 2007 r., Stoll v. Szwajcaria, skarga nr 69698/01.

³⁰ Wyrok ETPC z 17 I 2012 r., Krone Verlag GmbH & Co KG i Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Austria, skarga nr 33497/07.

artykuły dotyczyły kwestii zainteresowania publicznego, to jest przestępstwa z użyciem przemocy przeciwko dziecku oraz nadużyć seksualnych popełnionych w rodzinie, a więc mogły stać się podstawą debaty publicznej w przedmiocie tego, jak można zapobiegać popełnianiu podobnych przestępstw. Jednakże, zważywszy, że żaden ze sprawców ani ofiara nie były osobami publicznymi ani nie zaistniały wcześniej w świadomości opinii publicznej, nie można uznać, by znajomość tożsamości tych osób miała duże znaczenie dla zrozumienia szczegółów sprawy. W związku z tym skarżące spółki mogły przedstawić wszelkie szczegóły sprawy, powstrzymując się jedynie od ujawnienia tożsamości C. i opublikowania jej zdjęcia, na którym mogła zostać rozpoznana. ETPC uznał, że tożsamość pokrzywdzonego zasługuje na szczególną ochronę z powodu jej delikatnego położenia, zwłaszcza w sprawie takiej jak niniejsza, jako że C. była dzieckiem w czasie tychże zdarzeń i stała się ofiarą przemocy i nadużyć seksualnych. Zdaniem ETPC pozwane Państwo, przyznając C. zadośćuczynienie za ujawnienie jej tożsamości jako ofiary przestępstwa, działało w granicach marginesu uznania przy dokonywaniu oceny potrzeby ochrony jej prywatności. Uznano, iż ograniczenie prawa skarżących spółek do wolności wypowiedzi zostało oparte na powodach, które były istotne i wystarczające, oraz było proporcjonalne do uzasadnionych prawnie celów realizowanych w ten sposób.

W sprawie Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH przeciwko Austrii, opartej na identycznym stanie faktycznym, ETPC wyraził podobne stanowisko. W uzasadnieniu napisano:

[...] przedmiot niniejszej sprawy – ujawnienie w prasie tożsamości ofiary przestępstwa – wiąże się, z jednej strony, z wynikającym z art. 10 EKPC prawem prasy do informowania społeczeństwa o sprawach zainteresowania publicznego dotyczących toczących się postępowań karnych oraz, z drugiej strony, spoczywającymi na Państwie, na podstawie art. 8 EKPC, obowiązkami ochrony prywatności ofiar. W takich sprawach ETPC zawsze podkreślał, iż zdjęcia lub artykuły prasowe przyczyniają się do debaty dotyczącej interesu powszechnego. Jakkolwiek przedstawianie sprawozdań i komentarzy dotyczących postępowania sądowego, przy zastrzeżeniu nieprzekraczania granic wskazanych powyżej, przyczynia się do jawności takiego postępowania, a tym samym jest w pełni spójne z wymogiem z art. 6 ust. 1 EKPC w przedmiocie jawności rozprawy, należy wskazać, iż jawny charakter postępowania sądowego nie funkcjonuje jako *carte blanche*, zwalniając media z ciążącego na nich obowiązku w postaci zachowania należytej dbałości przy przekazywaniu informacji uzyskanych w trakcie takiego postępowania³¹.

³¹ Wyrok ETPC z 17 I 2012 r., Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria, skarga nr 3401/07 (tłum. W. Kluwer).

Dyskryminacja dziennikarzy w orzecznictwie ETPC

W sprawie Axel Springer AG przeciwko Niemcom³² skarżący, nie kwestionując dopuszczenia ograniczonej liczby przedstawicieli prasy na salę rozpraw, podważył sposób wyboru dziennikarzy, który zdaniem skarżącej spółki (oraz innych niedopuszczonych na salę rozpraw reporterów) miał charakter dyskryminujący. Zdaniem ETPC sposób dokonania wyboru przyjęty przez przewodniczącego składu orzekającego sądu rejonowego, czyli losowanie, nie miał takiego charakteru, by faworyzować konkretnego przedstawiciela prasy, gdyż zapewniał równy dostęp do losowania wszystkim dziennikarzom zainteresowanym taką procedurą neutralnego przyznawania miejsc dostępnych na sali sądowej. Ponadto nic nie stało na przeszkodzie, by skarżąca spółka mogła przedstawiać sprawozdania z procesu, gdyż sąd krajowy publikował komunikaty prasowe z każdej z przeprowadzonych rozpraw, które stanowiły wyłączone źródło informacji dla tych dziennikarzy, których media zostały zupełnie wykluczone z udziału w rozprawach. Nadto w grupie pisemnych środków przekazu o zasięgu ogólnokrajowym znajdował się dziennikarz pracujący dla agencji prasowej, której rolą jest, co do zasady, dostarczanie informacji innym mediom. W opinii ETPC nie można więc utrzymywać, iż skarżąca spółka nie miała możliwości poinformowania swych czytelników o przedmiotowym postępowaniu. Konkludując, uznano, że zważywszy na fakt, iż w okolicznościach niniejszej sprawy ograniczenie dostępu do sali rozpraw sądu okręgowego było konieczne, wybrany system losowania pozwalał na równy dostęp do trybu selekcji wszystkim zainteresowanym dziennikarzom, zważywszy zaś na margines uznania przysługujący Wysokim Układającym się Stronom w tej sferze, ETPC uznał, że skarżąca spółka nie podlegała nieuzasadnionej różnicy w traktowaniu.

Uczestnicy procesu cywilnego w sprawozdaniach z procesu w orzecznictwie ETPC

Jakkolwiek zdecydowana większość judykatów ETPC dotyczy problematyki spraw karnych, nie oznacza to, że uczestnicy procesu cywilnego przez orzecznictwo organu strasburskiego byli słabiej chronieni. W sprawach Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH przeciwko Austrii i Krone Verlag GmbH przeciwko Austrii³³ ETPC zajmował się ujawnieniem tożsamości dziecka będącego osiłą konfliktu toczącego się przed sądem rodzinnym. Zaskarżone przed sądami krajowymi publikacje

³² Wyrok ETPC z 27 III 2012 r., Axel Springer AG v. Niemcy, skarga nr 9961/10.

³³ Wyrok ETPC z 19 VI 2012 r., Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria (nr 2), skarga nr 1593/06; wyrok ETPC z 19 VI 2012 r., Krone Verlag GmbH v. Austria, skarga nr 27306/07.

prasowe dotyczyły kwestii zainteresowania publicznego, a mianowicie prawidłowego wykonywania rozstrzygnięć sądu rodzinnego oraz tego, czy w takich sytuacjach można używać siły, a jeżeli tak, to w jakim zakresie. ETPC podniósł rzecz następującą:

[...] sprawa taka mogła – i tak się w niniejszym przypadku stało – wzbudzić publiczną debatę. Jednakże zważywszy, iż ani samo dziecko, ani jego rodzice nie byli osobami publicznymi ani nie weszli wcześniej do życia publicznego, nie można uznać, by ujawnienie tożsamości dziecka było konieczne dla zrozumienia szczegółów tej sprawy. Należy w związku z tym wskazać, iż dopuszczalne było, by skarżąca spółka informowała o wszystkich istotnych szczegółach dotyczących dziecka [...], lecz niedopuszczalne było ujawnienie tożsamości dziecka poprzez opublikowanie najbardziej intymnych szczegółów dotyczących jego życia lub poprzez opublikowanie jego zdjęcia, na podstawie którego dziecko to mogło zostać rozpoznane. Zdaniem ETPC publikowanie fotografii i artykułów, których jedynym celem było zaspokojenie ciekawości określonej grupy czytelniczej i które dotyczyły szczegółów życia prywatnego osoby publicznej, nie może zostać uznane za przyczynianie się do jakiegokolwiek debaty w interesie powszechnym społeczeństwa, jakkolwiek osoba ta jest znana opinii publicznej. W takich przypadkach wolność wypowiedzi wymaga węższej interpretacji. Należy uznać, iż względy takie mają zastosowanie również do osób takich jak dziecko, które nie są osobami publicznymi³⁴.

Podsumowanie

Podsumowując, od uchwalenia EKPC przez kilkadziesiąt lat jej obowiązywania orzecznictwo ETPC ewoluowało, wyznaczając coraz to nowe standardy w zakresie ochrony praw człowieka i podstawowych wolności. Jakkolwiek bowiem ustawodawstwa krajowe mogą regulować poszczególne prawa i wolności konwencyjne w sposób autonomiczny, to regulacje te nigdy nie mogą zejść poniżej pewnego poziomu. Orzecznictwo ETPC określa nieprzekraczalne standardy minimalne w ochronie praw człowieka. Poszczególne przepisy EKPC i jej Protokołów Dodatkowych uregulowane są w sposób bardzo ogólny i w niezmienionym brzmieniu obowiązują od początku istnienia EKPC, zmienia się natomiast ich interpretacja. Ewolucja życia społecznego, politycznego i ekonomicznego na przestrzeni lat determinowała zmiany w podejściu do poszczególnych zagadnień. Choć zatem brzmienie poszczególnych przepisów EKPC jest takie samo, standardy minimalne były i są wciąż podwyższane, co w oczywisty sposób nie może pozostać bez echa w odniesieniu do prawa krajowego. Ustawodawca stanowiąc prawo musi uwzględniać standardy ochrony praw człowieka wypracowane przez ETPC, a organy procesowe muszą w stosowaniu prawa bezwzględnie ich przestrzegać.

³⁴ Wyrok ETPC z 19 VI 2012 r., Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria (nr 2), skarga nr 1593/06.

Należy zaznaczyć, że problematyka sprawozdawczości prasowej z postępowań sądowych, czy szerzej: działalności wymiaru sprawiedliwości, jest o tyle istotna, że prasa stanowi kluczowy łącznik pomiędzy wymiarem sprawiedliwości a społeczeństwem. Bez relacji prasowych siła oddziaływania prawa i wyroków sądowych byłaby niepomernie mniejsza. Misją prasy w społeczeństwie demokratycznym jest wzbudzanie dyskusji o sprawach ważkich, realizacja idei prewencji generalnej poprzez nagłaśnianie zdarzeń niekiedy wstrząsających, mogących wywołać publiczne zainteresowanie. Proces karny jest narzędziem realizowania przepisów prawa karnego materialnego, ale śmiało można powiedzieć, że znajduje to przełożenie na społeczeństwo w dużej mierze poprzez działalność środków masowego przekazu. Mimo tej niepomiernej roli także dziennikarzy dotyczą standardy wypracowane przez ETPC, z których nie można zrezygnować, powołując się na prawo do wolności słowa i wykonywany zawód. Stanowisko ETPC jest w tym zakresie jednoznaczne.

PRESS REPORTS CONCERNING A TRIAL IN VIEW OF THE RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION (ARTICLE 10 OF THE ECHR) IN JUDICIAL DECISIONS OF THE ECtHR

ABSTRACT

The article shows the problems concerning interpretation of the right to freedom of expression (Article 10 of the ECHR) in judicial decisions of the ECtHR. The ECHR is part of the Polish legal order and only the knowledge of judicial decisions of the ECtHR enables one to understand the content of this right. The article raises the matters regarding the interpreted concept as well as possible limitations of the right to freedom of expression under Article 10.2 of the ECHR. Further part of the article includes the main arguments in judicial decisions of the ECtHR concerning the right to freedom of expression in terms of criminal proceedings and civil litigation and, moreover, referring to the defendant as well as the injured party. The summary shows the role of the press in contemporary society and the meaning of the ECHR for protection of this freedom.

KEYWORDS

European Convention on Human Rights (ECHR), European Court of Human Rights (ECtHR), freedom of speech, freedom of the press, journalist

BIBLIOGRAFIA

1. Nowicki M. A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009.
2. Piech M., *Odpowiedzialność dziennikarza za naruszenie dóbr osobistych w orzecznictwie sądowym*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” 2012, nr 5.
3. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 XI 1950 r. (DzU z 1993 r., nr 61, poz. 284 z późn. zm.).

4. Wyrok ETPC z 17 XII 1976 r., *Handyside v. Wielka Brytania*, skarga nr 5493/72.
5. Wyrok ETPC z 26 IV 1979 r., *The Sunday Times v. Wielka Brytania*, skarga nr 6538/74.
6. Wyrok ETPC z 8 VII 1986 r., *Lingens v. Austria*, skarga nr 8815/82.
7. Wyrok ETPC z 23 IV 1992 r., *Castells v. Hiszpania*, skarga nr 11798/85.
8. Wyrok ETPC z 25 VI 1992 r., *Thorgeir Thorgeirson v. Islandia*, skarga nr 13778/88.
9. Wyrok ETPC z 28 VIII 1992 r., *Schwabe v. Austria*, skarga nr 13704/88.
10. Wyrok ETPC z 26 IV 1995 r., *Prager i Oberschlick v. Austria*, skarga nr 15974/90.
11. Wyrok ETPC z 27 III 1996 r., *Goodwin v. Wielka Brytania*, skarga nr 17488/90.
12. Wyrok ETPC z 24 II 1997 r., *De Haes i Gijssels v. Belgia*, skarga nr 19983/92.
13. Wyrok ETPC z 1 VII 1997 r., *Oberschlick v. Austria*, skarga nr 20834/92.
14. Wyrok ETPC z 21 I 1999 r., *Fressoz i Roire v. Francja*, skarga nr 29183/95.
15. Wyrok ETPC z 20 V 1999 r., *Bladet Tromso A/S i Stensaas v. Norwegia*, skarga nr 21980/93.
16. Wyrok ETPC z 25 XI 1999 r., *Nilsen i Johnsen v. Norwegia*, skarga nr 23118/93.
17. Wyrok ETPC z 2 V 2000 r., *Bergens Tidende i inni v. Norwegia*, skarga nr 26132/95.
18. Wyrok ETPC z 19 X 2000 r., *Włoch v. Polska*, skarga nr 27785/95.
19. Wyrok ETPC z 27 II 2001 r., *Jerusalem v. Austria*, skarga nr 26958/95.
20. Wyrok ETPC z 12 VII 2001 r., *Feldek v. Słowacja*, skarga nr 29032/95.
21. Wyrok ETPC z 27 V 2004 r., *Vides Aizsardzibas Klubs v. Łotwa*, skarga nr 57829/00.
22. Wyrok ETPC z 17 XII 2004 r., *Pedersen i Baadsgaard v. Dania*, skarga nr 49017/99.
23. Wyrok ETPC z 7 VI 2007 r., *Dupuis i inni v. Francja*, skarga nr 1914/02.
24. Wyrok ETPC z 10 XII 2007 r., *Stoll v. Szwajcaria*, skarga nr 69698/01.
25. Wyrok ETPC z 17 I 2012 r., *Krone Verlag GmbH & Co KG i Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Austria*, skarga nr 33497/07.
26. Wyrok ETPC z 17 I 2012 r., *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria*, skarga nr 3401/07.
27. Decyzja ETPC z 24 I 2012 r., *Seckerson i Times Newspapers Limited v. Wielka Brytania*, skarga nr 32844/10.
28. Wyrok ETPC z 21 II 2012 r., *Gąsior v. Polska*, skarga nr 34472/07.
29. Wyrok ETPC z 27 III 2012 r., *Axel Springer AG v. Niemcy*, skarga nr 9961/10.
30. Wyrok ETPC z 19 VI 2012 r., *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria (nr 2)*, skarga nr 1593/06.
31. Wyrok ETPC z 19 VI 2012 r., *Krone Verlag GmbH v. Austria*, skarga nr 27306/07.
32. Wyrok ETPC z 10 VII 2012 r., *Hlynsdóttir v. Islandia*, skarga nr 43380/10.